

MONITORIZAREA CALITĂȚII ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR LA UNIVERSITATEA DIN AVEIRO

Maria HĂMURARU, Liliana ROTARU

Universitatea de Stat din Moldova

În articol este analizată experiența de monitorizare a calității în învățământul superior în cadrul Universității din Aveiro, Portugalia. În procesul de trecere la sistemul de la Bologna aici a fost creată o comisie de monitorizare a implementării noilor programe de studii, tuturor participanților la procesul de învățământ fiindu-le acordat suport informațional și metodologic. Unele dintre experiențele relevate, valorificate în cadrul proiectului TEREC (Evaluarea și perfecționarea curricula pentru pregătirea profesorilor), pot fi aplicate de către universitățile din Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: *monitorizarea calității, management educațional, dezvoltare profesională, comisie de monitorizare, strategii educaționale, studenți – manageri ai propriei învățări, program de tutorat.*

MONITORING OF THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION AT THE UNIVERSITY OF AVEIRO

In the article is analysed the experience of monitoring quality of higher education within the University of Aveiro, Portugal. In the process of transition to the Bologna system was created a committee to monitor the implementation of the new study programs and the offering information and metodological support to all participants in the educational process. Some of revealed experiences, used in TEREC project (The evaluation and improvement of curricula for preparing teachers) can be used by the universities from Moldova.

Keywords: *monitoring of the quality, educational management, professional development, monitoring committee, educational strategies, students – managers to personal study, tutoring program.*

Dacă Europa tinde să-și atingă aspirația de a fi cea mai dinamică economie în lume, bazată pe cunoștințe (Strategia Lisabonei), atunci învățământul superior european va trebui să demonstreze, prin calitatea programelor sale, asigurarea acestui deziderat [1].

Introducere

Managementul calității reprezintă un ansamblu de activități, având ca scop realizarea unor obiective, prin utilizarea optimă a resurselor. Acest ansamblu cuprinde activități de planificare, coordonare, organizare, control și asigurare a calității. Asigurarea calității în învățământul superior reprezintă o condiție indispensabilă fiecărei instituții în contextul accentuării competiției în mediul academic. Asigurarea calității depinde, în principal, de profesionalizarea și responsabilizarea resursei umane didactice. Deoarece profesorul se află, mai mult ca oricând, în fața unei decizii privind diferențierea și personalizarea proiectării intervenției sale formative, se simte nevoia dezvoltării competențelor sale de cunoaștere și valorizare a studentului pentru reușita lui socială.

Obiectivele Comisiei Follow-up. Analizând experiența Universității din Aveiro privind monitorizarea calității, este de menționat că cea mai mare provocare a managementului universitar constă în convingerea cadrelor didactice de a-și schimba atitudinea față de noile contexte ale procesului de învățământ. În cadrul Departamentului Didacticii și Tehnologii Educaționale a fost creată Comisia Follow-up (de monitorizare) în scopul dezvoltării unei culturi a calității procesului de învățământ, susceptibil să răspundă la schimbările pieței muncii. Această decizie a fost determinată de aderarea învățământului la Procesul de la Bologna. Activitatea Comisiei Follow-up s-a focusat pe următoarele obiective:

- ✓ monitorizarea realizării programelor de învățământ și modificarea acestora în caz de necesitate;
- ✓ dezvoltarea profesională a cadrelor didactice;
- ✓ educarea studenților ca manageri ai propriei învățări.

Pentru realizarea cu succes a acestor obiective, Comisia de monitorizare colaborează cu directorul de program de studii și cu Laboratorul de Evaluare a calității educaționale.

Monitorizarea implementării noilor programe de studii (Ciclul I – Licență și Ciclul II – Master) în învățământul superior s-a realizat prin întruniri periodice cu profesorii și cu studenții, prin observarea, chestionarea și intervierea participanților, iar rezultatele acestora au contribuit la perfectarea programelor.

Dezvoltarea profesională a profesorilor relevă implicarea colectivului printr-o atitudine reflexivă față de organizarea activităților de predare, învățare, evaluare adecvată schimbărilor noului curriculum centrat pe student și bazat pe finalitățile învățării (întrunirile colectivului didactic pentru pregătirea și evaluarea semestrelor).

Educarea studenților ca manageri ai propriei învățări urmărește crearea și dezvoltarea condițiilor pentru ca studenții să înțeleagă rolul lor în procesul de studii și să își asume gestionarea propriei învățări. În acest sens, a fost implementat Programul de tutorat.

Metodologia procesului de monitorizare a calității programelor de învățământ. Monitorizarea calității s-a realizat prin:

- utilizarea diferitelor metode și instrumente de colectare a datelor (chestionare, interviuri, analiză documentară, ghiduri);
- intervenții la diferite etape ale programului (de la începutul programului până la finalizarea lui);
- analiza satisfacției de noul program de studii (Bologna) la diferiți actori: profesori, studenți, director de program. Abordarea tridimensională a datelor colectate a oferit o imagine mai completă a realității și, prin urmare, a permis conceperea orientărilor cu privire la strategiile de creștere a calității programului.

Calea spre arta educațională unește actorii procesului prin responsabilizarea reciprocă asupra strategiilor de acțiune și proiectare a devenirii comune. Așa cum fiecare cadru didactic își are propriul stil, așa și studentul impune realitatea propriei personalități. Calitatea educației are nevoie de cadre didactice care să se implice în cercetare și învățare, are nevoie de munca în echipă, de un management conectat în mod dinamic cu mediul în care se desfășoară, aflat într-o permanentă schimbare. În continuare vom analiza ghidul privind activitățile Comisiei Follow-up și rezultatele obținute.

Tabel

Ghidul privind activitățile Comisiei Follow-up

Obiective	Activități
Monitorizarea realizării programelor de învățământ (Ciclul I – Licență) în învățământul superior	Observarea participanților; Întrunirile membrilor Comisiei Follow-up; Întrunirile Comisiei Follow-up cu profesorii; Chestionarea profesorilor și studenților; Intervievarea directorilor de program și a reprezentanților studenților; Întruniri ale directorului de program cu studenții; Analiza și evaluarea curricula disciplinelor; Analiza altor documentelor instituționale.
Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice	Implicarea profesorilor în abordarea reflexivă, colaborativă și interactivă axată pe organizarea și evaluarea activităților de predare și învățare.
Educarea studenților ca manageri ai propriei învățări	Activități de inițiere în programul de studii; Prezentarea competențelor programului; Proiectul de dezvoltare personală/Programul de tutorat.

Sursa: elaborat de autor în baza [3]

Ghidul dat, pe lângă activitățile enunțate anterior, relevă o analiză mult mai detaliată a indicatorilor (rata de succes și eșec, abandon și completare etc.), precum și monitorizarea proceselor, dialogurilor, reflecția și căutarea de soluții comune, înțelegerea profundă orientată spre ghidarea investiției permanente în cunoștințe, care este dobândită în funcție de măsurile de îmbunătățire a calității studiilor și de propunerile care urmează a fi realizate [2,3].

Reieșind din interdependența strânsă dintre cele trei direcții de acțiune, Comisia Follow-up și-a orientat strategiile de monitorizare spre:

- Observare în scopul cunoașterii/înțelegerii;
- Intervenție;
- Evaluare;
- Planificare.

Analiza strategiilor de monitorizare

a) Strategiile de monitorizare orientate spre observare. În urma analizei rezultatelor chestionarelor aplicate la studenți cu privire la implementarea programului de licență la specialitatea Științe ale Educației în Universitatea din Aveiro, Comisia Follow-up a constatat următoarele:

- un program foarte atractiv (prima alegere pentru majoritatea studenților);
- diversitate mare referitor la vârstă, studii medii și resursele TIC disponibile în cadrul grupei academice;
- un procent mare de studenți locuiesc în afara Universității din Aveiro (deplasări consumatoare de timp);
- autonomie redusă referitor la învățare și lipsa deprinderii de lucru în grup;
- 61% din respondenți relevă că motivația de bază privind încadrarea în acest program este de a lucra cu copiii și de a deveni un bun profesionist în educarea tinerei generații;
- licența obținută în pre-Bologna a permis atribuirea calificării de cadru didactic în învățământul preșcolar și primar. Însă, conform Procesului de la Bologna, calificarea de cadru didactic se obține doar după absolvirea Ciclului II – Master în cadrul Departamentului Didactici și Tehnologii Educaționale;
- lipsa implicării în activități extracurriculare sau extrașcolare culturale (sau alte tipuri de activități).

Rezultatele evaluării și analizei curricula disciplinelor atestă:

- accentuarea competențelor „cunoaștere și înțelegere” și „cunoaștere și aplicare”;
- axarea pe explicarea conținutului referitor la strategiile de predare;
- insuficiența de informații privind organizarea lucrului individual și în echipă;
- predominarea lucrului individual comparativ cu lucrul în grup la disciplinele de specialitate (doar la un singur curs – Proiecte de Intervenție Educațională – este menționat lucrul în grup);
- punerea accentului pe instrumentele de evaluare individuală (examene).

În concluzie se poate menționa că *evaluarea* activității didactice se axează mai mult pe produsele preconizate ale studenților (lucrările prezentate de studenți), decât pe procesul de învățare (colaborare, interacțiune, reflecții asupra învățării).

La compartimentul „Rezultatele învățării”, Comisia Follow-up a identificat cursurile cu o rată înaltă de rezultate negative la Lingvistica portugheză (29,3%), Concepte matematice I (19,2%), Concepte matematice II (27,4 %), încercând să determine cauzele rezultatelor negative și să propună măsuri de corectare /suport în acest sens.

b) Strategiile de monitorizare orientate spre intervenție. Comisia acționează ori de câte ori și oriunde se depistau lacune, reieșind din faptul că dimensiunea de monitorizare este în serviciul de asigurare a calității. Intervenția planificată a Comisiei se concretizează în:

1) *oferirea suportului informațional și metodologic studenților în scopul înțelegerii Programului de studii și formării competențelor.* Această intervenție s-a realizat, fiindcă:

- studentul nu este suficient pregătit pentru a îndeplini pe deplin rolul de manager al propriei învățări (abordare centrată pe student), reieșind din deficitul de cunoștințe, din diferența dintre profilul învățământului secundar și al învățământului superior;
- studentul nu înțelege noul model de învățământ, undeva având frică de el.

Comisia Follow-up consideră că succesul academic depinde în mare măsură de atitudinea studenților față de învățare și de posibilitățile oferite de programul la care aceștia s-au înscris. În acest sens, membrii Comisiei au acordat o importanță majoră înțelegerii profunde de către student a obiectivelor, competențelor, caracteristicilor esențiale ale programului de studii. Astfel, prin cooperarea cu directorul de program (care este și membru al Comisiei) și cu Laboratorul de Evaluare a Calității Educaționale a fost prezentat atractiv studenților noul program de studii, fiind evidențiate următoarele elemente:

- ✓ noutatea programului și a deosebirilor acestuia de programele de formare a cadrelor didactice oferite de pre-Bologna;
- ✓ scopurile programului;
- ✓ principiile proiectării programului;
- ✓ structura curriculară;
- ✓ competențele/finalitățile programului;
- ✓ proiectul de dezvoltare personală (Programul de tutorat).

2) *ghidarea de către cadrele didactice a activității individuale a studenților care nu reușesc să realizeze obiectivele Programului, precum și evaluarea activității lor.* Pentru aceasta s-au întreprins următoarele acțiuni:

- organizarea de întruniri pentru pregătirea și evaluarea activităților desfășurate pe parcursul fiecărui semestru;
- obținerea feed-back-ului (cu privire la Procesul de la Bologna, rezultatele învățării, cadrul juridic al programului etc.);
- colaborarea cu directorul de program, în scopul identificării problemelor în stare incipientă.

Unele reperi rezultate din activitățile organizate:

- rata înaltă de participare a cadrelor didactice;
- evaluarea pozitivă a întrunirilor ca o strategie de management curricular, de asemenea ca o strategie de dezvoltare profesională pentru cadrele didactice;
- implicarea activă a instituției și a cadrelor didactice în înțelegerea managementului curricular și în armonizarea obiectivelor cu finalitățile educaționale.

c) *Strategiile de monitorizare orientate spre evaluare.* Rezultatele analizei chestionarelor studenților privind evaluarea semestrului I denotă:

- evaluare globală pozitivă;
- existența unor probleme în înțelegerea noului model de formare profesională a cadrelor didactice (Bologna) comparativ cu modelul pre-Bologna;
- întâmpinarea unor dificultăți pe parcursul semestrului I privind adaptarea la cerințele învățământului superior;
- așteptări frustrate în ceea ce privește caracterul teoretic și aplicativ al curriculumului;
- necesitatea suportului din partea profesorilor și o colaborare mai intensă între studenți;
- reducerea ratei de participare la alte oportunități educaționale oferite (Program de tutorat, ore suplimentare etc.).

Rezultatele analizei chestionarelor profesorilor privind evaluarea semestrului I sunt:

- evaluare globală pozitivă;
- satisfacția profesorilor în formarea competențelor de cunoaștere și aplicare la studenți (au apărut unele probleme privind competențele de comunicare și autonomie de învățare);
- unele îndoieli cu privire la modul de promovare a predării centrate pe student;
- necesitatea de a reechivala orele de tutorat (concretizarea activităților Programului de tutorat);
- necesitatea colaborării mai intense între cadrele didactice, în scopul de a evita supraîncărcarea studenților cu lucru individual.

Rezultatele evaluării calității programului de studii la Ciclu I – Licență. În rezultatul evaluării programului de licență în domeniul Științe ale Educației, s-a evidențiat atractivitatea și utilitatea programului pentru studenți. Atât studenții, cât și cadrele didactice au dat o evaluare globală pozitivă a Programului. Studenții au acceptat mai greu faptul că Ciclu I – Licență nu permite atribuirea calificării de cadru didactic; în acest sens s-a recurs la diverse măsuri, activități de conștientizare a posibilităților oferite de Ciclu I.

Rezultatele generale privind atitudinea studenților față de program (Ciclu I – Licență) în domeniul Științe ale Educației se concretizează în următoarele:

- existența unei diversități în ceea ce privește vârsta și studiile anterioare. Acest lucru necesită o abordare mai flexibilă și o ghidare a lucrului individual al studenților de către profesori;
- au apărut unele dificultăți în ce privește predarea cursurilor de matematică și de limbă portugheză;
- lipsa autonomiei (dependența mare de profesori și de „manuale”) și dificultăți în asumarea de responsabilități în procesul de învățământ superior;
- dificultăți în adaptarea la învățământul superior;
- insuficiența de conștientizare a potențialului educațional al activităților extracurriculare (program de tutorat, ore de tutorat altele);
- rata înaltă a studenților care locuiesc în afara Universității din Aveiro limitează participarea acestora la alte activități decât orele de contact direct și, de asemenea, capacitatea acestora de a lucra în echipă.

Predarea și alte caracteristici ale învățământului privită prin prisma cadrelor didactice. Profesorii au menționat existența dificultăților în promovarea unui învățământ centrat pe student, cauza fiind numărul mare de studenți în auditoriu și lipsa de autonomie a acestora.

Corelația dintre creditele ECTS atribuite și volumul de lucru individual al studenților nu a fost bine înțeleasă nici de cadrele didactice, nici de studenți, fapt ce a solicitat intervenții din partea Comisiei. Utilizarea metodelor de predare teoretice și aplicative axate pe competențele de cunoaștere/comprehenșiune și aplicare

impune dezvoltarea profesională a cadrelor didactice. De asemenea, rezultatele Comisiei au conturat necesitatea revizuirii conexiunii dintre cursuri, competențele programului și posibilitățile de angajare, astfel încât studenții să nu simtă că primul an de studii este prea teoretizat.

Periodic se înregistrează îngrijorări cu privire la obiectivele orelor de tutorat și la cea mai bună variantă de realizare a acestora. În acest sens este necesară menținerea Programului de tutorat pe tot parcursul academic. Tutoratul este un atribut al politicii educaționale centrate pe student și reprezintă un sistem și un program de sprijinire și consiliere a studenților în scopul de a: facilita integrarea în învățământul universitar; oferi îndrumare în alegerea celor mai potrivite opțiuni didactice, culturale și sociale; susține explorarea și afirmarea de sine prin activități educaționale curriculare și extracurriculare; încuraja participarea în programe de cercetare și dezvoltare profesională și personală.

Continuarea întrunirilor dinamice ale profesorilor capătă o importanță majoră în asigurarea calității programului, experiența demonstrând că acestea sunt favorabile în contextul în care se consolidează identitatea Programului prin partajarea, discutarea și evaluarea convingerilor și practicilor.

Astfel, la finele fiecărui semestru Comisia Follow-up elaborează, în baza rezultatelor obținute, raportul de monitorizare, având ca scop evidențierea punctelor slabe și a punctelor forte ale implementării programelor de studii (Ciclul I – Licență) relevate prin satisfacția generală a participanților (cadre didactice, studenți, director de program).

Concluzii și recomandări

Inovațiile în educație reprezintă o provocare continuă, deoarece pentru a schimba ceva sunt necesare, ca și în toate domeniile sociale, timp și efort. Pentru a susține această schimbare, este nevoie de strategii educaționale de perfecționare/îmbunătățire a rezultatelor academice. Asigurarea calității procesului educațional necesită efortul conjugat al tuturor actorilor: profesori, studenți și instituțiile de învățământ, racordându-l la cerințele pieței muncii. Iar acest efort nu poate fi realizat fără un suport instituțional care furnizează informațiile și legitimează acțiunile de schimbare, orientându-le spre dezvoltarea întregului sistem educațional. Acesta a fost parcursul de acțiune pe care Universitatea din Aveiro l-a realizat. Unele din aceste experiențe, inițierea Programului de tutorat, dezvoltarea curriculară, susținerea dezvoltării profesionale ar putea fi aplicate de către universitățile din Republica Moldova. În acest context putem menționa că Universitatea de Stat din Moldova implementează politici educaționale axate pe cel ce învață. Monitorizarea și evaluarea procesului de implementare a sistemului național de credite transferabile se realizează în permanență.

Membrii Consiliului calității și secția Managementul Calității: dezvoltare curriculară și evaluare, ghidate de prorectorul pentru activitate didactică, analizează și monitorizează calitatea planurilor de învățământ la toate facultățile, pe specialități, în corespundere cu Planul-Cadru pentru studii superioare – Ciclul I, Ciclul II, Studii Integrate (ord.455 din 3 iunie 2011) și cu Cerințele comune de elaborare a planurilor de învățământ la Ciclul I – Licență și la Ciclul II – Masterat, elaborate în septembrie 2008. Recent, Senatul USM a aprobat Regulamentul instituțional privind activitatea de tutorat.

Considerăm că schimbul de experiențe dintre universități privind asigurarea calității poate fi o modalitate de a contribui la eficientizarea sistemului educațional la USM, ai cărei absolvenți să fie unii creativi, flexibili și rezistenți, capabili să răspundă la dinamismul societății bazate pe cunoaștere.

Referințe:

1. ENQA (2005). Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. ENQA Report, Finland (Helsinki): ENQA. <http://www.enqa.eu>
2. ALARCÃO, I. (2007). "Changing to project-based learning. The role of institutional leadership and faculty development". In de Graaff, E. and Kolmos, A. (eds.). Management of Change. Implementation of Problem-based Learning in Engineering. Rotterdam: Sense Publishers.
3. Raportul grupului de monitorizare, 2009:123, autor: Leonor Santos, cercetător la Centrul „Didactică și Tehnologie în Educația profesorilor”, Universitatea din Aveiro, și membru al echipei portugheze TERECE.

Alte surse:

1. ECTS users' guide. - http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf. vizitat 09.11.2012.
2. Student centered learning. - <http://download.ei-ie.org/SiteDirectory/hersc/Documents/>. vizitat 29.06.2011.
3. The European Qualification framework. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc44_en.htm. vizitat 18.01.2012.

Prezentat la 04.12.2012